

ทฤษฎีจำนวนเบื้องต้น

Introduction to Number Theory

รายวิชา ค30204 คณิตศาสตร์พิเศษ2

ชื่อ..... ชั้น ม.5/1 เลขที่.....

โดยครู เณริศา พรหมวิสัย

โรงเรียนสตรีภูเก็ต

การหารลงตัว

1. การหารลงตัว

บทนิยาม

จำนวนเต็ม n ซึ่งไม่เท่ากับศูนย์จะหารจำนวนเต็ม m ลงตัวก็ต่อเมื่อ มีจำนวนเต็ม c ซึ่ง $m = nc$

ใช้ $n|m$ แทน “ n หาร m ลงตัว” เช่น $4|8$

ใช้ $n \nmid m$ แทน “ n หาร m **ไม่**ลงตัว” เช่น $4 \nmid 6$

ตัวอย่าง

1. $2|8$ เพราะ มีจำนวนเต็ม 4 ที่ทำให้ $8 = 2 \cdot 4$
2. $3|21$
3. $-4|12$
4. $5|-20$
5. $4|0$
6. $3 \nmid 8$ เพราะ **ไม่มี**จำนวนเต็ม c ที่ทำให้ $8 = 3 \cdot c$
7. $2 \nmid 99$
8. $5 \nmid -16$

ทฤษฎีบทที่ 1

กำหนด a เป็นจำนวนเต็ม และ $a \neq 0$

(1) $a|0$

(2) $1|a$

(3) $a|a$

พิสูจน์ (1) $a|0$ เพราะ มีจำนวนเต็ม 0 ที่ทำให้ $0 = a \cdot 0$

(2) $1|a$

(3) $a|a$

2. ให้ $a|b$ และ $b|d$ แล้ว จงพิสูจน์ว่า $a|(c-b)$

พิสูจน์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ทฤษฎีบทที่ 3

ถ้า a และ b เป็นจำนวนเต็มบวก ซึ่ง $a|b$ จะได้ $a \leq b$

เช่น 3 และ 9 เป็นจำนวนเต็มบวก ซึ่ง $3|9$ จะได้ $3 \leq 9$

พิสูจน์ สมมติ $a|b$

จะได้ว่า มีจำนวนเต็ม c ที่ทำให้ $b = ac$

เนื่องจาก a, b เป็นจำนวนเต็มบวก จะได้ว่า c เป็นจำนวนเต็มบวก

ดังนั้น $c \geq 1$

จาก $b = ac$

จะได้ $b \geq a$

ทฤษฎีบทที่ 4

ถ้า a , b และ c เป็นจำนวนเต็มซึ่ง $a|b$ และ $a|c$ จะได้ $a|(bx+cy)$ โดยที่ x และ y เป็นจำนวนเต็มใด ๆ

เช่น 4, 8 และ 12 เป็นจำนวนเต็มซึ่ง $4|8$ และ $4|12$ จะได้ $4|(8 \cdot 2 + 12 \cdot 3)$

จำนวนเต็มใดก็ได้

พิสูจน์

$a|b$ ดังนั้นมีจำนวนเต็ม n ซึ่ง $b = an$

$a|c$ ดังนั้นมีจำนวนเต็ม m ซึ่ง $c = am$

ดังนั้น $bx = \dots\dots\dots$

และ $cy = \dots\dots\dots$

เพราะฉะนั้น $bx + cy = \dots\dots\dots$

$= \dots\dots\dots$

เนื่องจาก n, x, m และ y เป็นจำนวนเต็ม ดังนั้น $nx+my$ เป็นจำนวนเต็ม

จะได้ $a|(bx+cy)$

แบบฝึกหัด

1. จงยกตัวอย่างจำนวนเต็ม a, b, c ซึ่ง $a|bc$ แต่ $a \nmid b$ และ $a \nmid c$

.....

.....

.....

.....

2. จริงหรือไม่ถ้า $a|(b+c)$ แล้ว $a|b$ หรือ $a|c$ (ยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

3. ถ้า d เป็นจำนวนเต็มบวกซึ่ง $d|(15k+27)$ และ $d|(3k+2)$ จงหาค่าของ d (ใช้ ทบ.4)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. จงแสดงว่า ถ้า n เป็นจำนวนคี่แล้ว $4|n^2-1$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. จงแสดงว่า ถ้า a เป็นจำนวนเต็มแล้ว $2|(a^2 - a)$

วิธีทำ แยกพิจารณา a เป็น 2 กรณี
 กรณีที่ 1 ให้ a เป็นจำนวนคู่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กรณีที่ 2 ให้ a เป็นจำนวนคี่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ถ้า $a|(2p-3q)$ และ $a|(4p-5q)$ จงแสดงว่า $a|q$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวหารร่วมมาก

บทนิยาม

กำหนดให้ a, b เป็นจำนวนเต็มที่ไม่เป็นศูนย์ (อย่างน้อยที่สุดจำนวนใดจำนวนหนึ่งต้องไม่เป็นศูนย์) แล้ว จะกล่าวว่า $d \in I^+$ เป็นตัวหารร่วมมาก (Greatest Common Divisor : GCD) ของจำนวนเต็ม a, b ก็ต่อเมื่อ d เป็นจำนวนเต็มที่มากที่สุดที่ทำให้ $d|a$ และ $d|b$

หมายเหตุ

1. ห.ร.ม. เป็นจำนวนเต็มบวกและไม่เป็นศูนย์
2. ใช้สัญลักษณ์ $d = (a, b)$ เพื่อแสดงว่า d เป็น ห.ร.ม. ของ a และ b
3. $(a, b) = (-a, b) = (a, -b) = (-a, -b)$ นั่นคือไม่ว่าเราจะหา ห.ร.ม. ของจำนวนเต็มบวกหรือลบย่อมมีค่าเท่ากัน
4. ถ้า a ไม่เป็นศูนย์แล้ว $(a, 0) = |a|$ นั่นคือ ห.ร.ม. ของจำนวนเต็มใด ๆ กับศูนย์ก็คือตัวมันเองที่เป็นบวกนั่นเอง

ตัวอย่าง 1. จงหา ห.ร.ม. ของ 32 กับ 48

1. ใช้วิธีพิจารณาตัวประกอบ

.....

.....

.....

.....

2. ใช้วิธีแยกตัวประกอบ

.....

.....

.....

.....

3. ใช้วิธีหารสั้น

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง 2 จงหา ห.ร.ม. ของ 63 และ -42

$$(63, 42) = (63, -42)$$

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง 3 จงหา ห.ร.ม. ของ 96, 144 และ 240

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นวิธีการหาร

ให้ m และ n เป็นจำนวนเต็ม $n \neq 0$ จะมีจำนวนเต็ม q และ r ชุดเดียว ซึ่ง
 $m = nq + r$ โดย $0 \leq r < |n|$ เรียก q ว่าผลหาร และ เรียก r ว่าเศษ

เช่น 5 หาร -28 จะได้ $-28 = (5)(-6) + 2$ เรียก -6 ว่า ผลหาร และเรียก 2 ว่า เศษ

ตัวอย่าง ในตารางต่อไปนี้ จะแสดงผลหาร (q) และเศษ \textcircled{r} จากการหารจำนวนเต็ม m ด้วยจำนวนเต็ม n

m	n	q (ผลหาร)	nq	r (เศษ)	$m = nq + r$
98	7	14	98	0	$98 = 7 \cdot 14$
87	5				
-79	6	-14	-84	5	$-79 = 6(-14) + 5$
45	-2	-22	44	1	$45 = (-2)(-22) + 1$
-90	-4	23	-92	2	$-90 = (-4)(23) + 2$
25	4				
-32	5				
43	-6				
-35	-8				
-1	4				

ขั้นตอนการหา ห.ร.ม. แบบยุคลิด (Euclidean Algorithm)

ทบทวนการหา ห.ร.ม. แบบยุคลิด โดยใช้ตารางการหาร

ตัวอย่าง จงหา $(-24, 56)$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลองทำดู 1) จงหา $(56, 72)$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) จงหา $(42, -30)$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวคูณร่วมน้อย

นิยาม

ให้ a และ b เป็นจำนวนเต็ม โดยที่ a, b ไม่เป็นศูนย์
 พร้อมกัน จำนวนเต็มบวก c ที่น้อยที่สุดที่ทำให้ $a|c$
 และ $b|c$ เรียกว่าเป็น ตัวคูณร่วมน้อย (ค.ร.น.)

ตัวคูณร่วมน้อย (The least Common Multiple:
 L.C.M.)

หมายเหตุ

- ค.ร.น.เป็นจำนวนเต็มบวกและไม่เป็นศูนย์
- ใช้สัญลักษณ์ $[a,b] = c$ เพื่อแสดงว่า c เป็น
 ค.ร.น. ของ a และ b
- $[a,b] = [a,-b] = [-a,b] = [-a,-b]$ นั่นคือไม่ว่าเรา
 จะหา ค.ร.น.ของจำนวนเต็มบวกหรือลบย่อมมี
 ค่าเท่ากัน
- $[0,a] = 0$

ตัวอย่าง จงหา ค.ร.น. ของ 63 และ -42

<p>❶ ใช้วิธีแยกตัวประกอบ</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>❷ ใช้วิธีหารสั้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

ตัวอย่าง จงหา ค.ร.น. ของ 96, 144 และ 270

<p>❶ ใช้วิธีแยกตัวประกอบ</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>❷ ใช้วิธีหารสั้น</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

สมบัติของ ห.ร.ม. และ ค.ร.น.

ให้ a, b เป็นจำนวนเต็ม $d = (a, b)$, $c = [a, b]$

จะได้ว่า $dc = |ab|$

ตัวอย่าง ถ้า $[x, 40] = 100$ และ $(x, 40) = 20$ แล้ว $3x$ มีค่าเท่าใด

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง ให้ a, b เป็นจำนวนเต็มบวก ซึ่ง $a < b$, 5 หาร a ลงตัว และ 3 หาร b ลงตัว ถ้า a, b เป็นจำนวนเฉพาะสัมพัทธ์และ ค.ร.น. ของ a, b เท่ากับ 165 แล้ว a หาร b เหลือเศษเท่ากับข้อใด (Entrance 41)

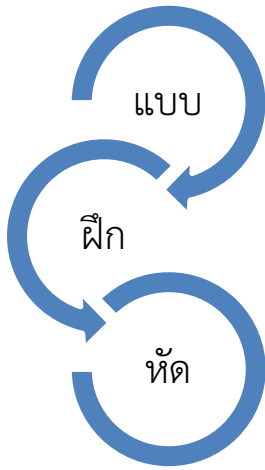
.....

.....

.....

.....

.....

3. ให้ x เป็นจำนวนเต็มบวกที่มีค่าน้อยที่สุดที่หารด้วย 4, 6, 13 แล้วมีเศษเหลือเป็น 3
(ใช้ความรู้เรื่อง ค.ร.น.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ถ้า n เป็นจำนวนเต็มบวกซึ่งมีสมบัติดังนี้
 $100 \leq n \leq 1000$
 45 หาร n ลงตัว และ
 7 หาร n เหลือเศษ 3 แล้ว
 n มีค่าเท่ากับเท่าใด (Entrance 48)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. จงหาจำนวนเต็มบวกที่มีค่ามากที่สุดที่หาร 4566 มีเศษเหลือเป็น 12 และหาร 10482 มีเศษเหลือเป็น 17

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

นิยาม

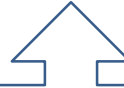
สมการไดโอแฟนไทน์ (Diophantine Equation) คือ สมการที่มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องมากกว่าหนึ่งตัว และมีผลเฉลยเป็นจำนวนเต็ม

สมการไดโอแฟนไทน์

สมการ

ต่อไปนี้เป็นสมการไดโอแฟนไทน์

$$3x^2 + 2y^2 = 5$$

เป็นสมการไดโอแฟนไทน์ เพราะ.....

$$4x + 3y = 1$$

เป็นสมการไดโอแฟนไทน์ เพราะ.....

$$3x^3 - 2y^3 = 0$$

เป็นสมการไดโอแฟนไทน์ เพราะ.....

$$2x+2y+2z = 0$$

เป็นสมการไดโอแฟนไทน์ เพราะ.....

จาก 2 ตัวอย่างที่ผ่านมา จะสังเกตว่า ผลเฉลยที่ได้จะมีรูปแบบที่เหมือนกัน นั่นคือ ค่าของตัวแปรหนึ่งจะเพิ่มขึ้นตามสัมประสิทธิ์ของอีกตัวแปรหนึ่ง ในทำนองเดียวกัน ค่าของอีกตัวแปรหนึ่งก็จะลดลงตามสัมประสิทธิ์ของอีกตัวแปรหนึ่งเช่นกัน แต่ไม่ใช่ว่าปัญหาไดโอแฟนไทน์จะมีผลเฉลยเสมอไป ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง จงหาผลเฉลยที่เป็นจำนวนเต็มทั้งหมดของสมการ $12x+21y=80$

สังเกตว่า เราไม่สามารถตัดทอนโดยนำค่าคงที่หารตลอดทั้งสมการได้ แต่เราสามารถจัดรูปได้ว่า $3(4x+7y)=80$

เนื่องจากเราต้องการผลเฉลยที่เป็นจำนวนเต็ม ทำให้ได้ว่า $4x+7y$ ต้องเป็นจำนวนเต็มด้วย

แต่ $4x+7y=80/3$ ซึ่งไม่เป็นจำนวนเต็ม จึงเกิดข้อขัดแย้ง

ดังนั้น **สมการนี้ไม่มีผลเฉลยที่เป็นจำนวนเต็ม**

บทนิยาม

จำนวนเต็ม $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ ที่แทนค่าในสมการไดโอแฟนไทน์เชิงเส้น $a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + \dots + a_nx_n = b$ แล้วทำให้สมการเป็นจริงเรียกว่า “**ผลเฉลยของสมการไดโอแฟนไทน์เชิงเส้น**” (หรือเรียกสั้น ๆ ว่าผลเฉลย)

- 1) เรียกผลเฉลยที่ประกอบด้วยตัวแปรอิสระใด ๆ ซึ่งเป็นจำนวนเต็มว่า “**ผลเฉลยทั่วไป**”
- 2) เรียกผลเฉลยที่ประกอบไปด้วยจำนวนเต็มที่แน่นอน หรือผลเฉลยที่ได้จากการแทนค่าจำนวนเต็มในผลเฉลยทั่วไปว่า “**ผลเฉลยเฉพาะราย**”

ทฤษฎีบท

กำหนดให้ $ax + by = c$ เป็นสมการไดโอแฟนไทน์เชิงเส้นสองตัวแปร และให้ $d = (a,b)$ ถ้า $d \nmid c$ แล้วสมการจะ**ไม่มีผลเฉลย** แต่ถ้า $d \mid c$ แล้วสมการ**มีผลเฉลย** และถ้าทราบค่า x_0, y_0 เป็นผลเฉลยหนึ่งของสมการแล้ว ผลเฉลยทั่วไปของสมการจะอยู่ในรูป

$$x = x_0 + \left(\frac{b}{d}\right)n \quad \text{และ} \quad y = y_0 + \left(\frac{a}{d}\right)n$$

ตัวอย่าง1 จงหาผลเฉลยทั่วไปของสมการ $4x + 3y = 1$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่าง2 จงหาผลเฉลยทั่วไปของสมการ $12x + 28y = 4$

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

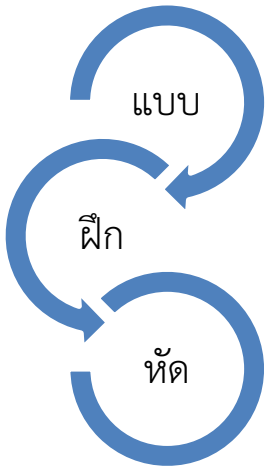
.....

.....

สรุปการหาผลเฉลยทั่วไปของสมการ $ax + by = c$

1. หา $d = \gcd(a, b)$
2. ตรวจสอบว่า $d \mid c$ หรือ $d \nmid c$
3. ถ้า $d \nmid c$ แล้วสมการ $ax + by = c$ ไม่มีคำตอบในระบบจำนวนเต็ม
4. ถ้า $d \mid c$ เราเขียน $d = ax_1 + by_1$ โดยใช้วิธีย้อนกลับขั้นการหารแบบยูคลิด
5. จากการเขียน $c = kd$ เราเลือก $x_0 = kx_1$ และ $y_0 = ky_1$
6. สร้างคำตอบทั่วไปจาก

$$x = x_0 + \left(\frac{b}{d}\right)n \quad \text{และ} \quad y = y_0 + \left(\frac{a}{d}\right)n$$

จงหาผลเฉลยทั่วไปของสมการต่อไปนี้

1. $4x + 2y = 11$

.....
.....
.....

2. $2x + 6y = 8$

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. $56x + 72y = 40$

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

